

betekenis te hebben (of het nu ging om stemmenmaximalisatie of het zuiver houden van de beginselen). Daarmee is het allemaal een nogal kortstondige affaire geweest en ook nogal een treurige affaire: het progressieve tij is verlopen, zonder dat er veel tot stand is gebracht; van de secularisatie heeft vooral de VVD weten te profiteren en het CDA werd nogal een succes. Wat beweegt iemand om dit alles nog eens uit te zoeken? De hoofdlijnen van de mislukking zijn te vinden in de dissertatie van Ph. van Praag, *Strategie en illusie* (1991). Wil Klaassen voegt daar niet veel nieuws aan toe. Het geheel wordt nog eens zorgvuldig gereconstrueerd, alle data van opgerichte werkgroepen worden vermeld, alle congresbesluiten keurig op een rij gezet, maar een ander beeld ontstaat daardoor niet. Een eigen visie op het geheel is eigenlijk niet te ontwaren. En zelfs de troost wordt ons onthouden dat dit alles een verkapte oproep is om te leren van de vergissingen uit het verleden — in het kader van het refrein uit de Internationale: 'Makkers, ten laatste male/ tot de strijd ons geschaard.' Klaassen is immers van mening dat de geschiedenis zich nooit op dezelfde manier herhaalt en dat een terugkeer van de progressieve samenwerking 'hoogst onwaarschijnlijk' is.

Piet de Rooy

K. Slager, *Het geheim van Oss. Een geschiedenis van de SP* (Amsterdam, Antwerpen: Atlas, 2001, 480 blz., €19,49, ISBN 90 450 0563 8).

Het is een dik boek geworden maar omdat Slager kan schrijven, leest het als een trein. Bovendien is het doeltreffend geïllustreerd. De Socialistische Partij heeft Slager gevraagd de ontstaansgeschiedenis van de afdeling Oss (feitelijk de bakermat van de partij en haar leider Jan Marijnissen) te schrijven en gaf hem als buitenstaander alle vrijheid en medewerking. Slager, die een bekwaam interviewer is en steeds naar de andere kant van de medaille kijkt, kon alle beschikbare archiefstukken doornemen en legde interviews met meer dan vijftig ooggetuigen (deelnemers, afhakers en tegenstanders) op band vast. Slager verklaart het geheim van Oss (het elders in Nederland niet geëvenaarde succes van een maoïstische partij) allereerst uit de kenmerken van Oss in het grootste deel van de twintigste eeuw: sterk geïndustrialiseerd maar met veel ongeschoolde arbeid, een stevige greep van de kerk op het sociale leven en de plaatselijke politiek, en een door samenspel van kerk en kapitaal onderdrukte arbeidersklasse in een benauwde provincieplaats. Verzet hiertegen kon alleen doorbreken als het heftige vormen aannam, zoals 'de bendes van Oss' aan het eind van de negentiende eeuw en in de jaren dertig van de twintigste eeuw, toen het protest tegen de sociale omstandigheden zich uitte in een tamelijk spontane golf van criminaliteit en geweld. Het verzet van jongeren tegen de plaatselijke verhoudingen in 1970 ging niet van arbeiders uit maar van scholieren uit de middengroepen. De plaatselijke verhoudingen lieten geen kritische partijen toe (de CPN was afwezig en de op 'import' steunende PvdA sterk ingekapseld). De autoriteiten wisten niet hoe met opstandige jongeren om te gaan en reageerden altijd negatief. In deze voedingsbodem bood het leninistische partijconcept, aangedragen door kritische leraren uit Nijmegen en de maoïstische KEN, de mogelijkheid het plaatselijk verzet een continue vorm te geven, mede door de aanwezigheid van een leider. Marijnissen overzag wat er gebeurde, had situaties snel door en kon dankzij zijn contacten met de meer ervaren KEN-top en zijn leergierigheid leiding geven. Hij was niet alleen keihard voor zichzelf maar ook voor anderen, die hem echter konden accepteren omdat hij vaak voldoende oog voor hun situatie had (434). Gegeven de uitsluiting en afwijzing door de plaatselijke elite waren betrokkenen bereid tijd en middelen te offeren om hun gelijk te

halen. Slager spreekt niet voor niets over de jongeren van Oss als Robin Hood. Bij zijn talrijke bezoeken aan 'volhouders' en 'afhakers' viel hem op dat veel afhakers inmiddels een riant onderkomen hadden bemachtigd, terwijl de meeste volhouders nog in een rijtjeshuis wonen (431).

Hoe de partij zich in Oss ontwikkelde en steeds meer terreinen begon te bestrijken, is in de verschillende hoofdstukken gedetailleerd na te lezen, zoals in die over de rode doktoren (Medies Centrum Oss), arbeidersmacht (een belangrijker factor dan de zwakke vakbeweging ter plaatse), gifschandalen en gatarbeid. De moeite die de jongeren met hun vertegenwoordiging in de gemeenteraad hadden (meteen drie zetels in 1974), komt goed uit de verf. Deelname aan de verkiezingen was opgelegd door het Centraal Komitee van de partij maar ging goeddeels in tegen het gevoel van de opstandige jongeren in Oss. Zij gebruikten de raad dan ook voornamelijk als verlengstuk van hun buitenparlementaire acties. Toch zouden zij zich door hun aanhoudende acties op diverse terreinen en daarmee opgebouwde expertise ontwikkelen tot een van de best geïnformeerde groepen in de Osse samenleving, en door de combinatie van informatie en activisme in wijken en bedrijven tot een politieke factor van betekenis. En daarmee kwam geleidelijk aan een einde aan het buitenstaanderschap, al bleven betrokkenen de sporen daarvan dragen. Cruciale elementen van hun gedrag (centraal leiderschap, snel activisme, volledige inzet) werden bovendien gecontinueerd omdat zij waren vastgelegd in de structuur van hun partij, de SP.

Met dit boek is het geheim van Oss ontraadseld en de geschiedenis van de SP in Oss geschreven. Een geschiedenis van de SP in Nederland is het niet en daarmee blijft een volgend geheim vooralsnog onverklaard: hoe kon het gebeuren dat de partij die onder de uitzonderlijke lokale verhoudingen zoveel tot stand bracht, ook in Nederland een factor van betekenis werd. Eén element daarvan wordt in het boek aangereikt, namelijk de persoon van Marijnissen, die met het succes van Oss op zijn conto van het plaatselijk niveau naar het landelijk niveau overging. Maar de rest van Nederland is Oss niet, en het blijft intrigerend hoe te verklaren dat een leninistische partij zich in het pluralistische en ontideologiserende Nederland van de jaren negentig van de twintigste eeuw staande kon houden en kon uitgroeien tegelijk met de groei van concurrent Groen Links. De vraag is dan ook: wie schrijft de geschiedenis van de SP als landelijke partij en wie doet dat even fraai als Slager?

Bob Reinalda

F. Baudet, *'Het heeft onze aandacht': Nederland en de rechten van de mens in Oost-Europa en Joegoslavië, 1972-1989* (Dissertatie Utrecht 2001; Amsterdam: Boom, 2001, 340 blz., ISBN 90 5352 673 0).

De historicus Baudet, geïntrigeerd door het verschijnsel Koude Oorlog als confrontatie van twee botsende wereldbeschouwingen, onderzocht onder de paraplu van de Utrechtse onderzoeksschool rechten voor de mens de effecten van de Koude Oorlog op het Nederlandse mensenrechtenbeleid. Bepalend voor dat beleid was het standpunt dat duurzame vrede niet mogelijk is zonder volledig respect voor mensenrechten, terwijl de Oost-Europese autoriteiten daarentegen stelden dat belangen van individuen volledig samenvallen met die van staten en geen afzonderlijke aandacht verdienen. Hoe het Nederlandse standpunt in de praktijk werd vertaald analyseert Baudet aan de hand van vier bilaterale studies, over de betrekkingen tussen Nederland en de Sovjetunie, Polen, Tsjechoslowakije en Joegoslavië. De onderzoeksperiode